

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Tussen onbewuste fantasie, doodsdrijf en symbolische equatie

Hanna Segal (20 augustus 1918 - 5 juli 2011)

JENS DE VLEMINCK

De meeste analytici kennen Hanna Segal wellicht als een van de vurigste pleitbezorgers van het ideeëngoed van Melanie Klein. Toch is Segals werk veel meer dan louter een verlengstuk van Kleins theorie. Naast het feit dat Segal eveneens naam maakte als vooraanstaand interpretator van het werk van Wilfred Bion, kon ze zich beroepen op origineel en veelzijdig eigen denkwerk. Al deze factoren samen maken dat Segal internationaal bekend werd als een van de meest inspirerende analytici van haar generatie. Ze was voorzitter van de British Psychoanalytic Society (BPS), vicevoorzitter van de International Psychoanalytic Association en Freud Professor of Psychoanalysis aan het University College te Londen. Bovenop twee standaardwerken over Klein publiceerde Segal vier monografieën en meer dan dertig andere bijdragen. Toen ze recent op haar thuisbasis te Londen op tweeënnegentigjarige leeftijd het sterfelijke voor het eeuwige inruilde, had ze meer dan zestig jaar analytische ervaring op de teller staan. Ondanks het feit dat de laatste patiënt reeds enkele jaren geleden haar divan had verlaten, bleef Segal tot op het einde van haar leven telefonisch beschikbaar voor supervisies. Segal wordt als Hanna Poznanska geboren in een welgesteld Joods gezin in het Poolse Lodz. Nadat het gezin in het kielzog van vader, een advocaat, kunstcriticus en dagbladuitgever, verhuist naar achtereenvolgens Warschau en Genève, keert Hanna

naar Warschau terug om er haar school af te maken en haar studie geneeskunde aan te vatten. Reeds als tiener verslond ze Proust, naast de in het Pools vertaalde teksten van Freud. De jonge Hanna had intussen ook reeds filosofen als Voltaire, Rousseau, Montaigne, Schopenhauer, Nietzsche en Pascal achter de kiezen. Haar sterke intellectuele drijfveer, vermengd met een gezonde dosis filantropie, maakt de psychoanalyse dan ook tot *gefundenes Fressen*. Getekend door het gebrek aan politieke vrijheid in haar vaderland, is Hanna reeds vroeg geëngageerd in de socialistische partij. Dit blijft zo de rest van haar leven. Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog voegt Hanna zich bij haar ouders in Parijs om van daaruit met de laatste Poolse boot het Kanaal over te steken. Ze voltooit haar studie in Manchester en Edinburgh, waar ze in contact komt met Ronald Fairbairn. Deze laatste raadt haar aan om zowel Anna Freuds *Das Ich und die Abwehrmechanismen* als Kleins *The psycho-analysis of children* te lezen. Vindt ze Freud «quite boring» (Quinodoz 2008, p. 11), dan doet de kleiniaanse ideewereld met concepten als de «unconscious phantasy» haar dusdanig overstag gaan dat haar verdere loopbaan de stempel van Klein blijft dragen. Na Hanna's verhuizing naar Londen komt ze op voorspraak van Donald Winnicott ook daadwerkelijk met Klein in contact. Ze gaat negen jaar bij haar in analyse en volgt tevens een opleiding tot psychoanalytica onder supervisie van Joan Riviere, Paula Heimann en John Rickman. Nadat ze is gehuwd met jeugdvriend en wiskundige Paul Segal en is bevallen van haar eerste kind, gaat Hanna Segal zich als kinderanalytica vormen onder supervisie van Heimann, Klein en Esther Bick. Wanneer ze in 1947 met *A psycho-analytical approach to aesthetics* haar eerste paper voor de BPS pre-

senteert, wordt Segal ook het jongste lid van de vereniging. In deze inaugurale toespraak borduurt ze verder op Kleins *Infantile anxiety situations reflected in a work of art and in the creative impulse* (1929), met name op de gedachte van kunst als reparatie. Tijdens hetzelfde congres (1949) waar Jacques Lacan zijn *Le stade du miroir comme formateur de la fonction du Je* voorstelt, presenteert Segal haar *Some aspects of the analysis of a schizophrenic*. Deze tekst vormt een tweede pijler van Segals psychoanalytisch denken waarin, naast de 'creativiteit', ook de 'psychose' een belangrijke interessesfeer vormt.

Vanaf de vroege jaren 1950 heeft Segal een bloeiende klinische praktijk als (leer)analytica met een uiteenlopende patiëntenpopulatie, van kandidaat-analytici en psychotici tot getormenteerde kunstenaars. Samen met andere kleinianen, zoals Herbert Rosenfeld, verricht ze klinisch werk met zwaar gestoorde patiënten. Dit resulteert in spraakmakende bijdragen, zoals onder meer over het wezen van het psychotisch en niet-psychotisch functioneren. Dit laatste onderwerp maakt dat onder meer Bion een belangrijk referentiepunt en klankbord is voor Segals zich uitkristalliserende idee-engoed. Haar eigen klinische ervaringen vormen de humus voor een reeks bijdragen inzake het wezen van de onbewuste fantasie, de klinische relevantie van de doodsdrift en de psychische gevolgen van de (in)capaciteit tot symboolgebruik. Een van Segals belangrijkste bijdragen bestaat volgens sommigen in de verduidelijking van het kleiniaanse denken over de symboolformatie. Segal muntte daartoe de 'symbolic equation', een concept dat ze aanwendt voor de ontsluiting van het psychotische taalregister. Ondanks het feit dat de kliniek de psychoanalytische kwintessens is, vindt de psychoanalyse volgens Segal haar toepassing niet louter binnen de muren van de

therapiekamer. In haar ogen heeft de psychoanalyse ook op het publieke forum een rol te spelen als een maatschappijkritische praxis inzake morele en politieke thema's. Samen met Moses Laufer richt ze zo in 1983 de *Psychoanalysts for the prevention of nuclear war* op. Later laat Segal ook haar stem horen over maatschappelijke onderwerpen als 9/11 en de invasies in Irak. Men zal zich Hanna Segal ongetwijfeld blijven herinneren als een *grande dame* die de discussie aanging met epigonen als Sigmund Freud, Jacques Lacan en Wilfred Bion. In tegenstelling tot Freud was Segal veel optimistischer over de effectiviteit van de psychoanalyse. Ze verschilde met Lacan onder meer van mening inzake de psychoanalytische techniek, en opperde bezwaren tegen Bions latere concepten, zoals de 'transformations in O'. Ondanks haar onverholten kritiek op bovengenoemde psychoanalytische reuzen, waren zowel Freud, Klein als Bion van onmiskenbaar belang bij het tot stand komen van Segals oeuvre. Dat Segal zich graag met deze intellectuele giganten mat, blijkt uit een vaak opgediste, snoeverige anekdote over Kleins voorkeur voor 'students who were both young and brilliant' (Quinodoz 2008, p. 12). Men kan dr. Segal allerminst valse bescheidenheid verwijten. Maar: wat kan men verwachten als men door mrs. Klein zelf werd bestempeld als 'one of the most promising people we have ever had in Psycho-Analysis' (Grosskurth 1986, p. 365)?

Literatuur

- GROSSKURTH, PH. (1986). *Melanie Klein — Her world and her work*. New York: Knopf.
- QUINODOZ, J.-M. (2008). *Listening to Hanna Segal — Her contribution to psychoanalysis*. Londen/New York: Routledge.